

MZK ET 57

Historia jednego eksponatu

BRYCZKI Z KONIKAMI

MZK ET 863 3

Kielce

muzeum
zabawek
i zabaw

Bryczka z konikami

Twórca nieznany

Polska, Żywiec

lata 70/80. XX w.

wys. 12,5 cm, szer. 12 cm, dł. 23,5 cm

MZK/ET/57

Bryczka z konikami

Stanisław Ciszek

Polska, Ostojów

2000 r.

wys. 22 cm, szer. 19,5 cm, dł. 42 cm

MZK/ET/863/3

Bryczki z konikami zwane „karetkami” były jednymi z najstarszych zabawek wyrabianych we wszystkich ośrodkach zabawkarskich w Polsce. Ich budowa była niezwykle prosta i składała się z prostokątnej podstawki na kółkach do której przytwierdzona była najczęściej para koników oraz bogato zdobione pudło trapezowej bryczki. Podstawa w przedniej części często posiadała otwór do przewleczenia sznurka, dzięki któremu można było ciągnąć zabawkę. Z produkcji „karetek” słynął żywiecki ośrodek zabawkarski, który może pochwalić się najstarszą, sięgającą prawdopodobnie XVII w., tradycją wytwarzania zabawek drewnianych. W wyrobie najpiękniejszych bryczek z konikami przodowało kilka wsi zlokalizowanych wokół Babiej Góry, m.in.: Koszarawa, Pewel Wielka i Lachowice. Pierwsze, wytwarzane na terenie Żywiecczyny, bryczki nie były malowane. Za czasem w wyniku rosnącej konkurencji, zaczęto używać do ich barwienia farb anilinowych głównie w kolorze buraczkowo-fioletowym oraz ozdabiać pudła bryczek techniką rytowaną stosując motywy gwiazdy sosrębowej, kraty i miotełki¹. Koniki żywieckie wyróżniały się charakterystyczną sylwetką – miały sterczące uszy, krótkie pyski, proste nogi i obwisłe brzuchy. Powszechnie używanym kolorem do farbowania figurek koników był karminowoczerwony. Przykładem reprezentatywnym takiej bryczki jest obiekt o numerze inwentarzowym nr MZK/ET/57 znajdujący się na wystawie „Nie tylko koniki z klocka – o zabawkach Stanisławą Ciszka, które połączyły pokolenia”. Zabawka pochodzi z okolic Żywca i datowana jest na lata 70/80. XX w.

Żywieckie wzory zabawek zostały przeniesione na teren Kielecczyny w latach 80. i 90. XIX w. wraz z osiedleniem w Łącznej „uciekiniów”, rodzin Jana Sitarskiego „Janicka”, Jana Krawczyka i niejakiego Paździora, z powiatu żywieckiego i wadowickiego. Miejscowa ludność od osadników nabyła kilka sztuk zabawek i w krótkim czasie opanowała technikę ich wytwarzania². Przez wiele dziesięcioleci zabawkarze z okolic Suchedniowa pozostawali wierni tradycyjnym wzorom żywieckim. Wśród nich był Stanisław Ciszek (1925–2002) z Ostojowa, który specjalizował się w powielaniu żywieckich „karetek”, koni na biegunach, kołysek. Nabyte doświadczenie i wrodzona kreatywność sprawiły, że z czasem zaczął dążyć do zachowania pewnej indywidualności wprowadzając własne rozwiązania w zakresie formy i zdobień zabawek. Dwukonna bryczka Stanisława Ciszka o numerze MZK/ET/863/3 znajdująca się na wystawie czasowej poświęconej 100. rocznicy jego urodzin jest tego wymownym przykładem.

Stanisław Ciszek – artysta ludowy, rzeźbiarz, urodził się 22 marca 1925 r. we wsi Ostojów położonej w pow. kieleckim w ubogiej rodzinie chłopsko-robotniczej. Przygodę z zabawkarstwem zaczął w wieku młodzieńczym podpatrując pracę sąsiada³ i majstrów z Krzyżki, którzy trudnili się

¹T. Seweryn, *Polskie zabawki ludowe*, Warszawa 1960, s. 78.

²K. Karbownik, Świat drzemiącej wyobraźni – o przeszłości i przyszłości zabawkarstwa ludowego na Kielecczynie [w:] „Zabawy i Zabawki. Studia antropologiczne”, Nr 17/2019, nakł. Muzeum Zabawek i Zabawy w Kielcach, Kielce 2019.

³Prawdopodobnie chodzi o Mariana Brzezińskiego z Ostojowa.

się wyrobem i sprzedażą zabawek. Wykonanie pierwszych koni na biegunach, które szybko znalazły nabywców, zmotywowało go do dalszej pracy. Zaczął wyrabiać bryczki, karuzelki, klepaki, kółka na kiju, wózki, taczki. Wyspecjalizował się także w produkcji krzeseł, leżaków, łyżek i drobnej galanterii drzewnej, które przeznaczone były dla dorosłego odbiorcy. Do lat pięćdziesiątych XX w. pracował w Zakładach Precyzyjnych „Iskra”. Na skutek niezdolności do pracy została mu przyznana renta inwalidzka. Od chwili przejścia na świadczenie zaczął coraz więcej czasu poświęcać rzeźbie i tworzeniu zabawek. Dnia 2 marca 1972 r. został członkiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych (STL). Współpracował z Cepelią oraz Civitas Chrystiana – katolickim stowarzyszeniem organizującym wystawy ludowej sztuki religijnej. Brał udział w wielu ogólnopolskich konkursach i plenerach rzeźbiarskich, w których został laureatem wielu nagród i wyróżnień. W dziedzinie twórczości zabawkarskiej największe sukcesy odniósł w latach dziewięćdziesiątych XX w. Ze względu na profil gromadzonych zbiorów najliczniejszą kolekcję zabawek twórcy posiada Muzeum Zabawek i Zabawy. Zmarł 21 kwietnia 2002 r., został pochowany na cmentarzu parafialnym w Suchedniowie⁴.

Bibliografia

Karbownik K., Świat drzemiącej wyobraźni – o przeszłości i przyszłości zabawkarstwa ludowego na Kielecczyźnie [w:] „Zabawy i Zabawki. Studia antropologiczne”, Nr 17/2019, nakł. Muzeum Zabawek i Zabawy w Kielcach, Kielce 2019.

Seweryn T., *Polskie zabawki ludowe*, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1960.

Sztuk E., „*Nie tylko koniki z klocka*” – o zabawkach artysty w zbiorach Muzeum Zabawek i Zabawy, które połączyły pokolenia. 100. rocznica urodzin Stanisława Ciszka – zabawkarza z Ostojowa [w:] „Zabawy i Zabawki. Studia interdyscyplinarne”, Rok 20/2024, nakł. Muzeum Zabawek i Zabawy w Kielcach, Kielce 2024.

⁴E. Sztuk, „*Nie tylko koniki z klocka*” – o zabawkach artysty w zbiorach Muzeum Zabawek i Zabawy, które połączyły pokolenia. 100. rocznica urodzin Stanisława Ciszka – zabawkarza z Ostojowa [w:] „Zabawy i Zabawki. Studia interdyscyplinarne”, Rok 20/2024, nakł. Muzeum Zabawek i Zabawy w Kielcach, Kielce 2024., s.101–102.